

В.М. Черторижський, Р.Я. Старик

**Деякі напрями дослідження та аналізу
метрополійних регіонів на прикладі Рурської
та Штутгартської метрополій (Німеччина)**

Акцентовано деякі напрями дослідження та аналізу метрополійних регіонів. Розглядається закордонний досвід розвитку метрополійних регіонів (на прикладі Рурської та Штутгартської метрополій (Німеччина)). Ключові слова: урбанізація, метрополійні регіони, метрополії, міжнародний вплив та інтеграція

Постановка проблеми. Сучасна цивілізація стає певною мірою урбаністичною цивілізацією: все більша частина населення Землі живе в умовах міського способу життя. Вимоги, що пред'являються людьми до якості життя, неспинно підвищуються. Одночасно в багатьох країнах, особливо у великих містах встановлюються більш високі мінімальні соціальні стандарти. При цьому вчені констатують появу нових соціальних та екологічних проблем, зростання сегрегації населення за різними ознаками. Найбільш інтенсивно всі ці процеси протікають в найбільших урбанізованих утвореннях – метрополіях, метрополійних регіонах, що представляють собою великі багатофункціональні соціальні системи зі складною комплексною структурою.

На сьогоднішній день дослідження метрополії та метрополійних регіонів стає одним з основних процесів, який формує стійкість всього соціально-економічного простору інтегрованої Європи, її міських систем, які розуміються як функціонально інтегровані соціально-просторові об'єкти – власне столичне місто (СМ), мега-місто, місто-світу, метрополійні регіони (МР). Необхідно зазначити, що поняття метрополія і метрополійний регіон досі однозначно не визначені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Базою дослідження проблеми стали наукові публікації вітчизняних та зарубіжних дослідників, у яких аналізуються тенденції й динаміка розвитку урбанізованих територій, вчених-урбаністів: І.А. Йодо, Н.М. Дьоміна, Ю.М. Білокопя, В.І. Нудельмана, А.М. Рудницького, Б.С. Посацького, Б.С. Черкеса, М.М. Габреля тощо; роботи в галузі соціально-економічних аспектів урбанізації – Т. Марковського, Т. Маршала П. Холла, Дж. Лоуренса,

© В.М. Черторижський, Р.Я. Старик, 2013.

Н. Іверсона, Р. Прайса, Г. Черрі, О. Шаблія, Л. Шевчук, М. Долішнього, Н. Мікули тощо [1-5].

Закордонні вчені базують свої дослідження на електронних базах даних, таких як Глобальна база даних урбаністичних індикаторів (UNCHS Global Urban Indicators Database). Постійне оновлення інформаційної бази має особливе значення для досліджень, пов'язаних з проблемою якості життя та оптимізації всіх процесів на території найбільших метрополій [6].

Мета статті висвітлити деякі аспекти напрямів дослідження метрополійних регіонів та розглянути закордонний досвід розвитку метрополійних регіонів (на прикладі Рурської та Штутгартської метрополій (Німеччина)).

Виклад основного матеріалу. Європейський Союз намагається зробити Європу самим конкурентоспроможним континентом. Досягненню цієї мети метрополійні регіони сприяють у першу чергу, тому, що саме в них насамперед проходить активна інноваційна діяльність і виникають нові робочі місця, зосереджені найважливіші університети та науково-дослідні центри, кваліфікована робоча сила, також зосереджені транспортні вузли національного та міжнародного значення, знаходяться підприємства, що успішно функціонують на міжнародній арені.

Метрополійні регіони (МР) – це щільно заселені, економічно сильні регіони з чисельним населенням, яке перевищує 1 млн. осіб. Вони виникли внаслідок реакції (відповіді) на глобалізацію. Розвитку МР сприяють зростаюча проникність державних кордонів у Європі, революційна роль міжнародної комунікації, (в першу чергу Інтернету), зниження цін на транспортування пасажирів і вантажів. Все це викликало зростання мобільності підприємств та висококваліфікованої робочої сили. МР, будучи новими формами кооперації, стимулюють економічний розвиток та розвиток території і транспорту. Це призводить до зростання продуктивності праці, підвищення значення окремих метрополійних регіонів у міжнародному масштабі. У рамках міжміської конкуренції МР усе більше розглядаються як регіони, в які вигідно вкладати інвестиції, і які привабливі для роботи та життя в першу чергу висококваліфікованих кадрів та їх родин.

Розуміння метрополійний регіон включає в себе 5 ключових характерних ознак метрополії, а саме: виконання ефективних міжнародних функцій щодо прийняття рішень, здійснення моніторингу та управління,

сервісних функцій високої якості, інноваційних та конкурентних функцій, функцій «міжмережевого шлюзу»; символічних функцій.

Більшість МР складаються не лише з міських, але й включають і сільські території. У рамках МР протилежності між містом та селом майже не існує, вона зникає. Як місто, так і село вже давно тісно пов'язані, ніби зчеплені одне з одним (живуть в тісному зв'язку). Наприклад, у Німеччині спочатку було сім європейських метрополійних регіонів, які були визнані «локомотивами суспільно-економічного і соціально-культурного розвитку і мали сприятливі умови доступності як на європейському, так і на більш широкому міжнародному рівні, чинили величезний вплив на навколишні території».

В основному метрополійні регіони досліджуються і аналізуються за чотирима різними напрямками (табл. 1).

Як концепція поняття метрополійний регіон ефективно і має різні елементи: структура столичних районів включає в себе кілька міст та районів, які належать до них, характеризується як домінуюче ядро (наприклад, Париж, Лондон, Мюнхен), або майже рівноправні «поліцентральні», урбанізовані центральні системи (наприклад, регіон Рур в басейні річки Рейн).

Таблиця 1

Чотири напрями аналізу та дослідження метрополійних регіонів

№	Напрямок	Визначення
1.	Аналітичний	Аналітично-метрополійні регіони визначаються, як набір метрополійних інститутів
2.	Акторсько-творчий	У акторсько-творчому сенсі метрополійні регіони – це простір для обміну регіональних ключових акторів загальними регіональними цілями, стратегіями та проектами, а також необхідними організаційними формами.
3.	Просторовий	У просторовому розвитку метрополійні регіони – це нормативні уявлення про управління, скеровані на заохочення інновацій та економічного зростання.
4.	Символічні	У відношенні символічної величини міста метрополійні регіони є носіями ознак регіонального розвитку, які передають асоціації міста світу, урбанізації та службовців, тим самим вони створюють та підтримують яскравий імідж «метрополійного регіону».

При цьому істотну роль відіграють міжнародний вплив та інтеграція у глобальну систему метрополій. Наприклад, широта спектру функцій. Метрополійні регіони об'єднують метрополію та її регіон територіально, структурно і функціонально. Тобто, до метрополійного регіону належать ключові міста, функціонально належна приміська зона, міжміські області, які взаємно доповнюють один одного та зони обслуговування.

Дискусії з питання поняття метрополійний регіон була присвячена конференція при міністерстві із землеустрою та питань розвитку міжрегіональної структури метрополії Рур (Німеччина). Власне на цій конференції метрополійному регіону було дано таке визначення: «Просторові та функціональні місця розміщення, найважливіші функції яких виходять далеко за межі регіону і виявляються у міжнародному масштабі. Як мотори громадського, економічного, соціального та культурного розвитку вони повинні зберігати міць і конкурентоспроможність Німеччини та Європи, сприяти прискоренню європейського інтеграційного процесу. Суттєвою ознакою європейських столичних районів є їхня доступність на міжконтинентальному рівні».

Значення метрополійних регіонів як територіального скелету глобальної економічної мережі в останні роки все більше зростає. При цьому їх досягнення для загальнодержавного розвитку очевидні:

- вони покращують інноваційну якість та конкурентоспроможність країни;
- забезпечують економічну інтеграцію країни у світовому масштабі;
- є центрами міжнародного культурного обміну;
- вони є «маяками» міжнародного та європейського впливу.

Розглянемо більш детально структури метрополійних регіонів Німеччини, які вважаються модельними для метрополій та ареалів згущення. Це метрополійні регіони Рур та Штутгарт.

Метрополійний регіон Рур – це найбільш густозаселений міський регіон Німеччини: його утворюють 53 міста та громади із чисельністю населення 5,3 млн. осіб, площа 4434 кв. км (за іншими даними багатовузловий промислово-міської ареал Рейн-Рур налічує 11 млн. мешканців при площі понад 10 тис. кв. км). Рур є найбільшим індустріальним районом Німеччини та всієї Європи. Це індустріальне ядро найбільш промислової у Німеччині області Північний Рейн-Вестфалія. Рур простягається з півночі на південь на 130 км, із заходу на схід – з на 35 км. Він лежить між річкою Ліппе на півночі та річкою Рур

на півдні. На заході регіон переходить на другий бік Рейну. Річка Рур – довжиною 214 км – права притока Рейну і впадає у Рейн у Дуйсбурзі. Маючи п'ять водосховищ та численні греблі, річка Рур є найважливішим водним резервуаром для Рурського метрополійного регіону.

Висока щільність населення і промислового виробництва у Рурі пов'язана із близько розміщеними багатими родовищами кам'яного вугілля, насамперед коксівного. Частка рурського вугілля у видобутку вугілля у Європейському Союзі – близько чверті, у виплавці сталі – близько 15%. За своїм значенням як центру добувної промисловості, металургії та хімії, а також за своїм ВВП, Рур наприкінці ХХ століття майже відповідав таким країнам, як Данія і Бельгія. Регіональне об'єднання Рур – це найстаріше та найбільше німецьке об'єднання населених пунктів. Воно було організовано у 1920 р. як «об'єднання селищ Рурського вугільного басейну» на основі власних законів. У 2004 році законодавча основа цього об'єднання була змінена та підпорядкована новим вимогам. Нині – це самоврядний метрополійний регіон із штаб-квартирою в Ессені. Багато його проектів фінансуються за допомогою земельних установ та Європейського Союзу [7].

Метрополійний регіон Штутгарт з 1994 р.. Створення цього метрополійного регіону має на меті стимулювати розвиток цього високотехнологічного ареалу і поліпшення його національного міжнародного конкурентного становища.

Необхідно підкреслити, що особливою, великою конкурентною перевагою Штутгартського метрополійного регіону є його провідне положення та активні тенденції до об'єднання.

Чисельність населення метрополійного регіону Штутгарт – 2,7 млн. мешканців, охоплює 179 комун у п'яти земельних округах із столицею (головне місто землі Баден-Вюртемберг). Чисельні середні і великі міста зі своєю інфраструктурою та економічним потенціалом, які входять до регіону, створюють враження поліцентричного міського ландшафту [8].

Суттєвим моментом є той факт, що мова йде не лише про загальну чисельність населення у складі агломерації, скільки про функції, тобто про концентрацію найважливіших органів, компетентних у прийнятті економічних рішень та контролі з боку держави та громадянського суспільства, також про активізацію діяльності у галузі наукових досліджень і дослідно-конструкторських робіт, про інноваційний потенціал.

Щодо функцій управління, то до них відносяться в першу чергу функції прийняття рішень та контролю. Наприклад, штаб-квартири (між) національних управлінських компаній, урядів і організацій. Високоякісні наукомісткі послуги, орієнтовані на підприємство, виконують особливі моторні функції (наприклад, діяльність науково-дослідних установ, університетів; бізнес-консалтинг, адвокатські послуги, реклама, дизайн та комунікаційні послуги, висококваліфіковані працівники розумової праці). Інноваційні функції стосуються як розвитку нових товарних продуктів і служб, так і нових форм організації і способу життя, а також експериментального і творчого потенціалу.

Функції міжмережевого шлюзу служать мобільності та доступності знань; це, наприклад, місця розміщення товарів і працівників, люди й ринки, міжміський, залізничний та повітряний транспорт (вантажний і пасажирський); засоби масової інформації (наприклад, телебачення і агентства друку); трансляційні мережі, організація конгресів, конференцій і виставок. Символьні функції пов'язані з унікальною діяльністю високого рівня та різноманітного культурного профілю (театри, концерти, виставки, музеї), з різноманітними подіями та заходами, а також і з важливими ознаками у розвитку архітектурної та історичної вигляду міста. Вони служать створенню іміджу на міжнародному рівні як «зовнішнього образу», який передає набір символів, що асоціюються з урбанізованим містом світового значення. Але вони також служать як «внутрішній образ» для жителів, який уособлює ментальність, символічне розуміння особливостей місця проживання і позитивне самосприйняття.

Висновки. Підсумовуючи можна відзначити, що після виділення вказаних провідних функцій стає зрозуміло, що концепція метрополійний регіон виявляє: з одного боку, виразне переважаючі міських економічних чи регіонально-економічних ознак; з іншого – розуміється, як соціальний простір.

Необхідно підкреслити, що поняття метрополій Рур та Штутгарт використовуються саме у цьому двоякому сенсі. Концепція має віддавати належне своїй двоїстій функції: як локомотиву економіки і суспільства і як об'єднанню економічних, культурних, соціальних, екологічних та організаційних потужностей в нарощуванні потенціалу.

Список використаних джерел

1. Habrel M. Economic and social functions of Polish and Ukrainian big cities at the beginning of XXI century / M. Habrel, T. Marszał. – Łódź, Wydawnictwo UŁ, 2009. – 129 s.

2. Markowski T. Funkcje metropolitalne pięciu stolic województw Polski schodniej / T. Markowski. – Доступ до ресурсу : <http://www.polskawschodnia.gov.pl/OrganizacjaFunduszyEuropejskich/Documents/ekspertyzy%20do%20strategii%-20PW/Markowski.pdf>.
3. Markowski T. Metropolie i procesy metropolizacji w Polsce [w:] Makiela Z., Fedan R. (red.), Procesy metropolizacji w regionie podkarpackim Rzeszów-Lwów / T. Markowski, T. Marszał // Biuletyn KPZ K PAN, z. 230. – Warszawa, 2007. – S. 8-26.
4. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво / Н. Мікула ; НАН України. Ін-тут регіон. дослідж. – Львів, 2004. – 395 с.
5. Посацький Б.С. Основи урбаністики. Урбанізація та територіальне розпланування / Б.С. Посацький. – Львів : Манускрипт, 2002. – 120 с. – Ч. 1.
6. Global Outlook: International Urban Research Monitor. – Доступ до ресурсу : http://www.unhabitat.org/downloads/docs/global_urban_indicators.pdf.
7. Метрополи и «метрополитенские регионы» на примере Рурской метрополии (Германия) – Доступ до ресурсу : http://arbir.ru/articles/a_412.htm.
8. Метрополійні регіони Німеччини. – Доступ до ресурсу : <http://www.inter-focus.de/index.php/ru/politika/ekonomika-i-finansy/488-metropolitenskie-regiony-germanii>.

Черторижский В.Н., Старык Р.Я. Некоторые направления исследования и анализа метрополитарных регионов на примере Рурской и Штутгартской метрополій (Германия).

Акцентированы некоторые направления исследования и анализа метрополійных регионов. Рассматривается зарубежный опыт развития метрополійных регионов (на примере Рурской и Штутгартской метрополій (Германия)).

Ключевые слова: урбанизация, метрополійные регионы, метрополи, международное влияние и интеграция.

Chertoryzhsky V.M., Staryk R.Y. Some directions of research and analysis of metropolitan regions on the example of Ruhr and Stuttgart metropolises (Germany).

Accentuated some areas of research and analysis metropolis regions. Considered foreign experience of metropolis regions (for example, the Ruhr and Shtutgarsky metropolises (Germany)).

Key words: urbanization, metropolis regions, metropolitan, international influence and integration.